

פרוטוקול מס' 73
מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
ביום ג' ב' בשבת חשלה - 14.1.75 שעה 08.30

נ כ ח ר :

חברי הוועדה: י. חמיר - יו"ר
נ. אליעד
ח. אנו-דביע
י. בארי
א. גיבלבר
א. הרליץ
ס. הכהן
א. ורדיגר
ב. מואב
ד. קורן

מוזמנים:

ח. קוברסקי - מנכ"ל משרד הפנים
א. גבריאלי - משרד הפנים
א. טרינוב - השירות לשמירת איכות הסביבה
ש. ברובנדר -
י. המל - משרד החקיקה
ד. זלמן -
א. קמה -
א. רובין -
ד. רוטנברג -
ז. שריג -
ג. שטייניץ - השיכון
א. בקל -
ע. ארנן - חברי אמת
ד. הלפרין -
סנ' צ. מ. שדה - משטרת ישראל

מזכיר הוועדה: י. ברזני

ר ש מ ה :

א. אדלר

סדר-היום:

1. איכות הסביבה במדינת ישראל;
2. סדרי עבודה של הוועדה.

749

(מקל) גמא 5.6.75

אני פותח את הישיבה.

הינ'ר י. חמיר:

1. איכות הסביבה במדינת ישראל

הינ'ר י. חמיר:

ישיבת היום מוקדשת לבעיות איכות הסביבה במדינה ולאמצעים שהמדינה נוקטת בהם כדי להגן על החי, הצומח והדומם בה. זהו דיון ראשון מסוגו בוועדה, ומתקיים במקרה בימים בהם הוגש הרו"ח הראשון של השירות לשמירת איכות הסביבה. בהזדמנות זו נשלח איחולי החלמה לשר הפנים, שהיה צריך להיות נוכח אתנו כאן היום ושנבצר ממנו לעשות כן מפאת מחלה.

לפני מספר שנים התעוררה בכל חריפותה בעיית איכות החיים במדינות המפותחות והמתועשות. מלכתחילה חשבו שזוהי אפנה, ושכעבור זמן יחזרו החיים לניהולם הרגיל. אלא שהתברר שהבעיות האקולוגיות הן היום חלק אינטגרלי של חיינו, בעיקר במדינות בעלות תעשייה מפותחת, שיש בהן ניצול מירבי של אמצעי הייצור, של האנרגיה הנוזלית, שיש בהן ריכוז אוכלוסין עצום והארכת תוחלת החיים. בימים אלה קיבלתי חומר גם לגבי בריה"מ, המלמה באיזו אינטנסיביות מטפלים גם שם בבעיות האקולוגיות. והמוזר הוא שגם העולם השלישי סובל מבעיות אקולוגיות חמורות, בעיקר בגלל תופעות הרעב שהפילו מיליוני חללים באיזורים שמסביב לקו-המשווה, ותופעות הטבע האיומות המשתוללות בעיקר בחצי-האי ההודי.

בישראל הגענו לנקודת שפל ביחסו של האדם לסביבתו. לא עברו מאה שנים מתחלת ההתיישבות היהודית בארץ ע"י המייסדים ששמור להם למטרה עבודה עברית ושמירה על הארץ - ותושבי הארץ הפכו לעבדים נרצעים של ערכים חמריים, מבלי לראות לאן אנו הולכים, בעיקר באיזורים הצפופים של גוש דן, חיפה ואשדוד, ואולי גם ירושלים. רק מעטים ראו את כיוון ההתפתחות הזו, וזעקו חמס. התוצאה - לא רק מפגעים בריאותיים וקשיי תחבורה וכו', אלא פגיעה ברקמה הבסיסית של חלקים גדולים מאד בישוב.

לפני שבוע קיבלתי משלחת של תושבי בית-דגן. זהו אולי הישוב בדרגה הנמוכה ביותר במדינה מבחינת מגורים, סביבת האדם והמטרדים בחיים הטובבים אותו. ואני קושר כל זאת בהתפתחויות החמורות שם בתחום הפשיעה. משום שכל סביבת האדם שם מושפעת ישירות מן החהליך הזה של הזנחת הנושאים האקולוגיים ונושאי איכות הסביבה, והתוצאה: ירידה עז לתחתית טולם חיינו.

החבורת שיצאה לאחרונה על איכות הסביבה פולת חומר גם על זיהום המים, האוויר, הסביבה, הנחלים וכו'. לשמחתי, הכנסת מודעת מאד לבעיה. רק אתמול הועבר בכנסת חוק הגנת אתרים לאומיים. למעשה נוסדה בכנסת "מפלגת אקולוגיה", דבר שהיתה לו השפעה רבה על הכנסת, אבל לצערי לא על הממשלה. מכל מקום, אלמלא עמדנו בימים אלה במלחמה על עצם קיומנו, גם בשטח הבטחון וגם בשטח העליה וקליטתה - ייתכן שהמדינה כולה היתה נראית אחרת. אבל איננו יכולים גם במצבנו הנוכחי להתעלם מבעיות הזיהום של האויר והמים, אלא שחשיבותהנושא טרם חדרה למשרדי הממשלה. משום כך, חשיבות משנה נודעת לדיון הזה כאן, אם כי הנושא לא הועבר אלינו ע"י הכנסת ומשום כך גם לא נניח מסקנות על שולחנה. צריך גם לציין שלא צריך לכרוך בענין זה את כל משרדי הממשלה יחד. אני חייב לציין שבמשרד הפנים אני נתקל בהבנה מלאה לנושא. הייתי רוצה לראותה גם במשרדי התחבורה, השיכון, מסו'ת, המטרה וכו'.

ישיבת היום נועדה להחלפת דעות וללימוד לקח מן המצב. נפתח בשמיעת-סקירה של מנכ"ל משרד הפנים, שהוא הממונה על התכנון הפיזי של המדינה, שבו אולי המפתח לפתרון בעיית עתידה של החברה הישראלית ויחסה אל הסובב אותה.

ח. קוברסקי:

אני רוצה לספר על היערכותם של משרדי הממשלה לטיפול בנושא איכות הסביבה, כפי שמתבצע מראשית שנת התקציב 1974.

ב-28.3.73 קיימה הממשלה דיון על דרך התארגנותה לטיפול בנושא. קדמה לכך במשך כשבתיים דרך אחרת של טיפול, אבל בהצעה שהוגשה לממשלה בתאריך זה ע"י סגן רה"מ נוסחו העקרונות

ח. קוברסקי:

לדרך טיפולה של הממשלה בעתיד באיכות הסביבה. היו אז ויכוחים בציבור ובכנסת כיצד צריכה הממשלה לפעול בשטח זה, והיו הצעות שונות, ביניהן הצעה על כינון משרד מיוחד לנושאי הסביבה. כיום מתבצעת הפעולה במדינה בשטח זה עפ"י העקרונות שהונחו אז על שולחן הממשלה, לפיהם נקבעה קונצפציה ונקבעו כלים לפעולה.

מבחינת הקונצפציה החליטה הממשלה שלא להקים משרד מיוחד לאיכות הסביבה, משום שמסגרת-על כזאת עלולה רק ליצור מערכת חדשה של בעיות ללא פתרון. על כן החליטה הממשלה שהאחריות לטיפול בנושאי איכות הסביבה חלה על כל משרד בשטחו, כשהנושא הסביבתי חייב לקבל את משקלו הנכון בתהליך קבלת ההחלטות. כן החליטה הממשלה להקים פורום בין-משרדי שבו יוכרעו כל הבעיות הנוגעות ליותר ממשרד אחד, ואשר ישיש כלי ליזום פעולות בנושא זה, והוא גם הוסמך על-ידי הממשלה לקבל החלטות בנושאים הנוגעים ליותר ממשרד אחד. הכוונה לצוות של שרים (הפועל באמצעות נציגי שרים) המייצגים 13 משרדי ממשלה שיש להם נגיעה בנושא.

הממשלה הכירה בחשיבותו המכרעת של התכנון הפיזי לנושא. משום שאם אתה מצליח למנוע מפגעים ע"י תכנית סטטוטורית - הדבר עדיף מאשר תיקון ליקוי בדיעבד. כן החליטה הממשלה להרחיב את המועצה הלאומית לתכנון ולבניה ע"י הוספת נציגים של משרדים נוספים, כדי להרחיב את מעגל ההשתתפות בתהליך התכנון במדינה.

והחשוב ביותר באותה החלטת ממשלה - הקמת

השירות לשמירת איכות הסביבה, שמתפקידו לייעץ למשרדי הממשלה ולגופי התכנון בנושאי איכות הסביבה.

כל החלטותיה של הממשלה בנושאים אלה

מתבצעות. הוקם צוות של נציגי שרים לענין איכות הסביבה, שלפי מיטב הכרתי פועל בסדירות ומתגבש כשולחן-עבודה משותף למערכת הממשלתית. הוקמו השירות לשמירת איכות הסביבה, הבנוי על גרעין קטן וטוב של אנשים מדיסציפלינות שונות, שהחל לתרום את תרומתו הוא למערכת. וגם במשרדי הממשלה השונים הוקמו מוקדים לנושאי איכות הסביבה, וכבר היום אנחנו יכולים לאתר ובר חזירתו של הענין הסביבתי כאלמנט רציני במכלול שיקול-הדעת בעת קבלת החלטות.

ההתארגונה כולה החלה כחצי-שנה לפני מלחמת

יום הכיפורים, שלא הייתה התקופה הנוחה ביותר להתארגנות כזאת. ואעפ"י נוצרו הכלים, והם מתחילים כאמור להטביע את חתמם על הנושא. ובנושא מסוג זה צריך לזעזע שטוח ההשקעה כדי לראות הישגים איננו קצר. צוות נציגי השרים לאיכות הסביבה קיים כבר שבע שנים, ונתקבלו בו החלטות בנושאים שונים. בטמכותו גם לפקח על עבודת השירות, לאשר את תכנית עבודתו, ולקיים מעקב אחר פעולתו. השירות מצדו הגיש תכנית עבודה שנתית מפורטת, הן מבחינה עניינית והן מבחינה תקציבית, וזו אושרה ע"י השרים.

בין הנושאים החשובים שנדונו בצוות השרים

היה הטיפול ב"עזים השחורות" (שלא אפרטן כאן), והוקמה גם ועדה מיוחדת ע"י משרד החקלאות. נתמנה צוות שמתפקידו לבדוק את ההחלטות הסביבתיות של הקמת חצת כוח גרעינית; הוקם צוות ייעוץ לנושאי תעשייה, שיהיה הפורום המוסמך היחיד בממשלה לייעץ לנציגי הממשלה בגופי התכנון בנושאי התעשייה במדינה, בעיקר בכל הנוגע למיקום. הוקם מרכז מידע בענין שמירת איכות הסביבה, שתפקידו לרכז את כל המידע בארץ ובחו"ל, לעבד אותו ולהפיצו בקביעות לכל הגורמים במדינה שחשוב שיהיו מודעים למתפתח בתחום זה. גם התקציב לכך נמצא. נקבע במערכת הממשלתית נוהל דיווח בשטח הזמנת מומחים מחו"ל, כדי שהמערכת כולה תוכל לנצל אותם. ולאחרונה נתקבלו החלטות בדבר דרכי העברת כימיקלים מסוכנים, בעיקר חמרי הדברה (לאור המקרה שקרה באילת כשרעל פרתיזן נשפך לים וזיהם אותו). כמו-כך הוחלט להקים צוות שיעבד קווי מדיניות בנושאי זיהום אוויר.

בוועדות המשותפות הללו יש חידוש לטובה

במערכת הממשלתית, משום שהן יוצרות לאט-לאט את המורגלות לעבוד במשותף. והיות והנושא הזה מורכב ביותר ושייך למערכת מורכבת של גורמים - הרי שעצם ההרגל של משרדי הממשלה לעבוד ביחד ולדווח לפורום הפועל מטעם הממשלה כולה משמש תקדים שיתן תוצאות טובות בעתיד.

ההישג העיקרי נראה לי בדברים הבאים:

נדמה לי שניתן היום לחוש בעידרנות ציבורית גוברת לנושא זה, בין אם זה בתחום עבירות על חוקי התכנון ובין אם זה בתחום המפגעים. אתה מתחיל

ח. קוברסקי:

לחוש בתהליך של אזרחות פעילה, לא רק של אזרחים וולונטריים אלא גם של יחידים. לדוגמה: אם בעבר אפשר היה להקים בירושלים גורד-שחקים במתחם עומרייה, מגלי שאיש העיר על כך - היום זה קשה מאד, כי הציבור התעורר והעניין מגיע עד לבתי-המשפט. הציבור מוכן היום להקדיש זמן למלחמה נגד דבר שנראה לו פוגע בסביבתו. בעבר איש לא הסתכל בבניין שהשכן הקים על-ידו. היום אין הדבר כן. נכון שיש גם כאלה שהזיקו לעניין ע"י קולניות-יתר, משום שכשאזהרות מפני סוף העולם אינן מתגשמות - אנשים חדלים להתייחס אליהן ברצינות. אבל הגופים הוולונטריים השונים תרמו לא מעט לנושא הזה. אני רוצה להזכיר רק את המלחמה על פארק הכרמל, ואת הציבור שהתעורר ולחם על עניינו.

במשרד הפנים הוקמה יחידה מיוחדת לענייני הסביבה, ומינינו מסוגה מיוחד לנושא זה במשרד (מר אהוד גבריאל), המרכז גם את צוות נציגי השרים. לא אומר שבכל הוועדות כבר הצלחנו להביא למידת העירנות המירבית, אבל גם כאן העניין מתפתח, ויש התייחסות רצינית יותר לנושא.

המשרד החליט גם למנות ליד כל ועדת תכנון מחוזית יועץ מיוחד לעניינים סביבתיים, שיעריך תכניות בטרם הן מגיעות לוועדה מבחינתן הסביבתית. ובאותה החלטת ממסלה שהזכרתי כלולה גם הנחיה לבחון הנהגת מה שנקרא "תזכיר השפעה על הסביבה" שאותו יצטרך להביא בעתיד כל מי שמגיש תכנית, שבו ינתח כיצד תשפיע תכניתו על הסביבה. אנחנו נמצאים עתה בעיצומה של עבודה לימודית והכנה של העניין הזה. כי כאן צריך למצוא את שביל-הזהב בין הצורך במכשיר כזה ובין הצורך לאפשר בכל זאת זרימה שוטפת של החיים. ומכל מקום, זה לא עניין של חקיקה, כי לוועדה יש זכות להתנות כל תנאי שהיא מוצאת לנכון לאישור התכנית.

במצאות היום בהכנה מספר ניכר של תכניות ארציות, בשלבים שונים של הכנה, שכל אחת מהן עוסקת בנושא סביבתי מובהק: תכנית ארצית לתחנות כוח וחשמל (תחנת החשמל של חדרה); תכנית ארצית לכרייה וחציבה (הגענו להסכם עם נשר בחיפה על העברת הכרייה מאיזור חיפה לאיזור שפרעם-תמרה); נושא מקום מפעלי מלט במדינה, הנמצא עכשיו בנדיקה עם מסות בנושא כלל-ארצי ולא מקומי, בין מבחינת הגישה לפיזור האוכלוסיה ומבחינת הגישה למניעת מפגעים; נמסרה להכנה תכנית ארצית לאיתור איזורי תעשייה מזיקה (גם מבחינת מקום וגם מבחינת קביעת קריטריונים להגנה מפני דגמי הנזקים); תכנית לאיגום ופיזור של מי שטפונות; ותכנית להסדר בעיות הביוב ברמת-הגולן, המשפיעה על הכנרת. פרויקט הביוב הארצי למרות הקיצוצים בתקציב, מתבצע השנה בהיקף של קרוב ל-100 מיליון לירות. נכון שבגלל המצב תחול בו האטה, אבל הוא בכל זאת מתבצע. גם נושא הפסולת המוצקת מתקדם; המועצה הארצית החליטה על הכנת תכנית ארצית גם של איתור מקומות וגם של שיטות מיון. משום שיש בעיה לא רק של סילוק הפסולת אלא גם של אשרות ניצולה החוזר.

החובה לטפל בסילוק פסולת חלה למעשה על כל ישוב בנפרד. אבל מתברר שאין בכוחו של כל ישוב לפתור לעצמו את הבעיה, גם לא של ישובים גדולים. משום כך החליטה המועצה הארצית כאמור להכין תכנית מתאר ארצית לסילוק אשפה. משום שלא תמיד יש אצל יצרני הפסולת השטח המתאים לסילוקה, ואילו הישובים השכנים אינם מוכנים לקבלה אצלם. ואילו התכנית הארצית מכתיבה אוטומאטית גם לתכנית המחוזית וגם לתכנית המקומית. עוד לפני כשנה הוכנו מפרטים, אבל התברר שלא כל האספקטים של הבעיה נשתקפו בהם, עפ"י ההתפתחויות החדשות. ביחד עם משרד הבריאות והשירות לשמירת איכות הסביבה הקמנו אפוא צוות של עורכי-תכניות, והדבר עומד להימשך בקרוב לעבודה. מדובר בתכנית שתייעד שטחים לכל איזורי המדינה למילוק אשפה. היא גם תקבע שיטות ותכריע בין שיטות לאיזורי הארץ השונים, כל איזור עפ"י תנאיו הוא.

אנו בודקים עכשיו את הנושא של מיחזור פסולת. הפסולת מורכבת מחמרים אורגניים ומחמרים בלתי אורגניים, והועלו רעיונות שונים - שעדיין טעונים בדיקה - בדבר האפשרות של ניצול פסולת ע"י מיחזור חמרים כמו נייר, מתכות וכו'. בחו"ל מחזירים למשק חמרים יקר-ערך, ואפשר לעשות זאת גם אצלנו.

לא ניכנס להרפתאות כאלה ללא שלבי ניסוי, וקיימת הבנה לכך בין משרדי הממשלה השונים. בקרוב נתחיל בניסוי כזה בחיפה, עפ"י השיטה שפיתחה חברת "ויקרט" באנגליה, בהיקף של 2 מיליון לירות. אבל גם הניסוי הזה ייערך רק אחרי בדיקה כלכלית ובדיקות אחרות. לאחרונה ביקשתי מפרופ' שלף מן הטכניון להכין לנו תכנית לניסוי כזה.

ח. קוברסקי:

פעולות נוספות שנעשות במערכת הממשלתית: -
משרדי השיכון והפנים הקימו לפני כ-3 חודשים ועדה משותפת לבדיקת הנושא של שיפוץ הבתים, כדי לעזור את התהליך של הרס הבתים ואת המראה הסביבתי המדכא. הכוונה לבדוק גם אספקטים משפטיים וגם אספקטים אושרטיביים, וגם לבחון אפשרות של הכנת חכנית כספית, עם קרנות, כדי לראות כיצד יתחלק העול בין הממשלה, הדיירים ובעלי-הבתים. אני מקווה שתוך חודשים אחדים יהיו לפנינו ההמלצות.

בימים אלה הוחל בעריכת סקר על מאפיות בגוש דן, המהוות מטרד. הכוונה היא גם להשיג אינוונטר של המאפיות, וגם להערכה ביקורתית של המצב, עם תכניות להקלה.

נמצאת בהכנה חכנית מתאר ארצית לתעופה - בינלאומית ופנים-ארצית. טופל בבעיית בית-דגן, בעיקר בתחום הראש. ועדת המנכלים כבר הגישה לממשלה את מסקנותיה, ואלו אושרו. נקבעו איזורים מותרים לבניה, וכן נקבע נוהל של מדידת שדה-הרעש. משרד השיכון הבטיח להתחיל בניצוץ.

בקיץ שעבר המליצה ועדת הפנים על שורה של תיקונים בחוק התכנון והבניה. גם כאן היו מספר סעיפים שתרמו לנושא, בעיקר אלה המרחיבים את אפשרות הגשת ההתנגדויות לתכניות, לגבי כל סוגי התכניות. אף פרסמנו רשימה של 10 גופים ציבוריים שקיבלו רשות להגיש התנגדויות לכל נושא, והאפשרות הזאת אכן מנוצלת על-ידם (הכוונה לגופים כמו מל"ז, המועצה לאי-יפה, רשות שמורות הטבע וכו').

גם התכניות - המחוזיות, המקומיות והאיזוריות - קודמו בשנה האחרונה. בשבוע שעבר אושרה להפקדה חכנית המתאר של מחוז ירושלים ושל מחוז הצפון, בהתאם להבטחה שניתנה לכם בדבר תכניות מחוזיות, ואני מקווה שבקרוב נגיע להשלמת כל מערכת תכניות המתאר המחוזיות. משום שתכנית מתאר קובעת יעדי שטחים עפ"י תפישה כוללת של איזור שלם, ונועדה להבטיח את איכות החיים. היא קובעת שטחי ירק, מוסדות ציבור ומיזם תעשייה וכו'. התכנית הזאת היא למעשה המסמך העיקרי של איכות הסביבה.

א. הרליץ: האם יש קשר בין תכניות המתאר הללו לבין תכנית-החומש של משרד השיכון?

ח. קוברסקי: אני מקווה שתוך שנה יושלם תהליך הכנת תכנית המתאר המחוזיות, ואז יש לנו מסמך סטטוטורי המהווה גורם בשמירה סביבתית. הצענו גם מספר הצעות לשמירה קפדנית יותר על החוק, כמו הגדלת הקנסות, שלילת רשיון מקבלן שלא יגמור עבודה בהתאם לתכנית שחתם עליה, ועוד הצעות להגברת אכיפת החוק.

אני רוצה לסיים במספר הצעות. לא הייתי מציע להגיע לניסוחים קיצוניים, שלדעתי מחטיאים את המטרה. אינני מאמין בנבואות-פורענות, שלרוב אינן מתקיימות ומשום כך מלסדות אנשים לזלזל בהן. אני מציע שננקוט בשיטה של ציון גם של מחוללים וגם של הישגים. לפי מיטב הכרתי - המערכת הממשלתית בשנתיים האחרונות התקדמה בטיפול בנושא, אם כי לא השיגה את יעדיה. אבל עצם הקמת הכלים והחדרת הנושא לתודעה פותח תהליך חיובי שגובר והולך מחודש לחודש. זהו תהליך ממושך, חינוכי-ציבורי, שלא יכול להיפתר רק ע"י הממשלה. יש לנו חרבות משלנו, על כל החיוב ועל כל הקשיים, ההרגלים והמסורות שבה. בנושא זה חייבים אפוא לטפל באורך-רוח, תוך תביעה מתמדת כלפי הציבור, ובעניין זה אני מצייין את זכות-הראשונים של הוועדה הזאת, ובמיוחד של היו"ר שלה, שהקדימה את הממשלה. אנו חייבים ללכת בדרך של שיחה משותפת ודיווח אמין, גם במקרה של מחוללים. אבל הנושא איננו נושא לתוכחות, אלא של השקעת מאמצים שיחננו פירות בתוך תקופה מצטברת. אני מצוי אעמיר לרשותכם כל חומר שיהיה לי.

ולשאלתה של ח"כ הרליץ: במועצה הארצית לתכנון ולבניה אושרה לפני כחודש תכנית מתאר ארצית לפיזור אוכלוסייה. על התכנית הזאת התנהלה מערכת-דעות בתוך משרד הממשלה במשך 5-6 שנים. ולדעתי זהו הישג עצום שהמועצה אישרה את התכנית פה אחד, על כל יעדיה, האוכלוסייתיים והגיאוגרפיים כאחד, כשדגש מושם באיכלוס הצפון והגברת האיכלוס בדרום, ובסיון להפחית את הצפיפות באיזור המרכז. נכון שהיו כאלה שחשבו שהתכנית איננה נועזת די הצורך.

אני מוטרד ע"י המלים "פה אחד".

ג. אליעד:

ח. קוברסקי:

אני דווקא מעודד מכך. היו עוררים על התכנית הזאת. אבל אפשר היה להמשיך אותה מחול-שדים שנמשך חמש שנים, מבלי להגיע לסיכום. אך משהושג הקונצנזוס - זהו לדעתי הישג. משום שמדובר בתכנית שמחייבת את הוועדות המחוזיות ואת הוועדות המקומיות. יחד עם זה, החלטנו שהתכנית הזאת תעבור תהליך עידכון שנתי חוזר, כשהקמה היא לבחון אפשרויות ריאליות להגברה נוספת של מגמות הפיזור, ובעוד חצי-שנה תבוא גם השלמה לתכנית הזאת ע"כ שייקבע גם עיתוי הפיתוח, שהוא הדבר המשמעותי ביותר.

א. גיבלבר:

אני מצטער, אבל התכנית הזאת היא תכנית-ריכוז ולא תכנית-פיזור.

ג. אליעד:

העיקר שיש קונצנזוס.

ח. קוברסקי:

אני אינני יודע על אפשרות אחרת להכריע, אלא ע"י קונצנזוס. ואני סבור שמוטב שתהיה תכנית עם חסרונות מאשר שיימשך תהליך חיפוש הציפורים על העצים, שאז יימשך התהוו-ונוהו של היום. כי תהליך שינוי ועידכון אפשרי תמיד. אבל החשוב הוא כאמור בעיתוי שלבי הביצוע ושימוש במנגנוני הרישוי כמבטיחים בתהליך הביצוע. משום שאם האחד יקדים את הביצוע במקום פלוני והשני יאחר אותו במקום אלמוני - עלולה ע"י הביצוע להתעוות התכנית כולה. משום כך הוחלט לציב לתכנית גם שלבי-ביצוע, ולתת לדבר חוקף גם ע"י החלטת ממשלה. כשידברו על ייחוד הגליל - זה יחייב הקצאת משאבים רגיונליים לקידום הנושא. לא רצינו לעכב את אישור התכנית של פיזור האוכלוסיה עד להשלמת הפרטים הללו, ולכן גם כאן היה קונצנזוס (ואינני מתבייש בכך): שהשלמה תבוא כעבור תקופת מה. אבל יש תהליך של התנהגות עפ"י שיטה.

למשרד הפנים יש ויכוח עם משרד השיכון בנוגע לתכנית שלו. אבל לשבחו של משרד השיכון אני רוצה לומר שהתכנית שלך עצמה כבר מהווה פשרה. מפני שגורמי הקליטה וגורמי העלייה דרשו - ואף כפו במידה מסוימת - הצעות-החלטה חמורות עוד יותר. במשמעויות המספריות למעשה אין פער גדול בינינו ובין משרד השיכון. אבל מה שמכריע בעיני זה לא הפניה יותר גדולה לצפון או לדרום, אלא עיתוי הביצוע של התכנית, כדי שלא תוקדם הבניה באיזור החוף וע"כ לא ישאר אוויר-נשימה למדינה כדי לבנות באיזורי הספר. לכן הצענו אנחנו - ומשרד השיכון מוכן לאמץ בכך - שקצב הביצוע של התכנית יהיה מאוזן בכל שנה. איך יסתיים הדיון הזה במגע בין השרים בממשלה - לא אני אקבע. אבל אני רוצה שתדעו שגופי התכנון לוחמים על הענין הזה.

א. הרליץ:

מי הם חברי המועצה הארצית לתכנון ובניה?

ח. קוברסקי:

המועצה מורכבת מ-22 חברים. היו"ר שלה הוא שר הפנים, וחברים בה עוד שבעה שרים שקבעה הממשלה. אבל למעשה השרים אינם יושבים במועצה הארצית, אלא יושבים בדרך כלל המנכ"לים. משחתפים בה גם נציגי ראשי שלוש הערים הגדולות, נציג של עיריה אחרת, נציג מועצה מקומית ואיזורית, ומומחים - אנשים מן הסכניון, מן האוניברסיטה העברית, נציג ארגון נשים קבוע בחוק - ביחד כאמור 22 חברים. עכשיו יורחב הפורום הזה ע"י צירוף של עוד מספר נציגי ממשלה ונציגי רשויות מקומיות, כדי לשמור על הפרופורציה. אני מוכן להעביר לכם את הרשימה.

היו"ר י. תמיר:

אני רוצה להאיר קטע מחיינו שהוא חשוב ביותר אבל לא שולב בנושא זה עד כה, והוא ההסתדרות. בארה"ב פרצה לפני כשלושה שבועות השביתה הראשונה של ארגוני הפועלים במסגרת להגן על הפועלים מפני זיהום אויר. ארגוני הפועלים עומדים שם היום במלחמה נגד תופעות של פגיעה בסביבת האדם, ונמסר על שורה של פעולות שעשו כדי

היו"ר י. תמיר:

להשתלב במערכה על שמירת איכות החיים. הם התחברו לארגונים וולונטריים במערכה נגד כרייה על פני הקרקע, למרות שעייכ עלולים אנשים להפסיד מקומות עבודה. ואילו בישראל מועצת פועלי ת"א התייצבה למען הקמת תחנת רדיו בת"א, ומועצת פועלי חיפה התייצבה למען החזיקה בכרמל.

א. מרינוב: היא שינתה את דעתה.

היו"ר י. תמיר:

אינני בא להצביע על סתירות, אלא על אי-הערכה נכונה של עובדות-החיים. אני מברך על השינוי שחל לאחרונה מהסתירות-העובדים, בכך שהוקמה בה מחלקה מיוחדת לשמירה על איכות החיים. ואני מקווה שהדבר ישפיע גם בכנסת, הן מבחינה אישית והן מסוינה מפלגתית. כי לציבור העובדים יש יותר השפעה בדברים כאלה מאשר לרשות המקומית, ואולי אפילו יותר מאשר למשרדי ממשלה.

א. מרינוב:

אני מברך על עצם הדיון הזה דווקא במים אלה. כי כאשר העברתי את הדו"ח שלנו לממשלה, התגובה הייתה: האם זה הזמן לדון בנושא איכות הסביבה? ואני סבור שכן. משום שכל זיהום הוא בזבוז, וכל הזמן מדברים אצלנו על ענין הזבוז. ולא רק בשטח הפסולת. למשל: גפרית נפלטת מתחנת הכוח בארץ, והולכת לאיבוד, וזה בשעה שאנחנו מייבאים גפרית מחו"ל ומשלמים עבורה בדולרים. יש היום תכנית לקלוט את הגפרית הנפלטת ולהעבירה לשימוש. הוא הדין באנרגיה המבוזבזת ע"י תחנות הכוח, בשעה שבחנ"ל מנסים להחזירה לשימוש. דווקא בתקופה זו אפוא, כשצריך להצטמצם ולחסוך, עולות וחוזרות כל הבעיות הללו של חסכון באנרגיה ובמשאבים טבעיים. והעובדה שהיום גם הכלכלנים מכירים בכך היא הוכחה נוספת לכך שאנשי הסביבה צדקו גם בעבר.

השירות התחיל לעבוד למעשה רק אחרי המלחמה. יש בו היום צוות בין-מקצועי, הכולל 17 אנשי מקצוע, חלקם במשרה מלאה וחלקם במשרה חלקית, מכל הדיסציפלינות המדעיות, המטפלים בנושאים השונים בצורה של צוות או תת-צוותים. משום שבעיות איכות הסביבה ניתנות לפתרון רק ע"י עבודה אינטר-דיסציפלינרית, אם כי אין זה קל.

הדו"ח השנתי הראשון הוגש לממשלה, הוא גם מהווה בסיס לדו"חות הבאים. בכוונה הכנסנו בו נושאים רחבים ובסיסיים יותר, משום שהוא הדו"ח הראשון בעברית המקיף את הנושא כולו. היה קשה מאד להוציא אותו, גם מבחינה טכנית וגם מבחינה מקצועית. אני מקווה שהתוצאה פחות או יותר משביעה-רצון. אני מקווה שאת הדו"ח השני נביח על שולחן הממשלה ב-1.5.75, כדי שיוכל להיות נדון בכנסת בסביבות חג-השבועות.

"תזכיר ההשפעה על הסביבה" שצריך להיות כלול בכל התכניות המוגשות לאישור, כפי שהזכיר מר קוברסקי, נראה לנו חשוב ביותר. הכוונה היא לתזכיר שיבחון לא רק את האלטרנטיבות הקיימות בנושא מסויים, כמו למשל האם הקמת תחנה גרעינית כלשהי הכרחית בכלל, אלא גם באיזה מקום. כלומר, לא יהיה מצב שיגישו רק הצעה אחת של מיקום תחנה, אלא צריך יהיה להגיש שנים שלושה אתרים אלטרנטיביים.

התחלנו להחדיר את נושא איכות הסביבה יותר ויותר בתכנון הפיזי. זוהי מערכה קשה מאד. עדיין לא מונו היועצים הסביבתיים ליד הוועדות המחוזיות, וזהו לועתי מחדל, משום שבוועדות הללו מתקבלות סירב החלטות. אבל גם בלעדיהם הנושא הוחדר יותר ויותר למערכת.

כדי שאפשר יהיה להקים מערכת של קבלת החלטות המבוססת על המצב הקיים - צריך ללמוד מה הם גורמי איכות הסביבה ולצערנו חסרים נתונים רבים על מה שקורה גם באוויר וגם בים. משום כך התחלנו בהקמת רשתות מודרות את כמות המזהמים השונים במערכות השונות. הקיימונו מערכת לניטור הנחלים, מערכת לפיקוח על חמרי הדברה, מערכת לניטור זיהום-האוויר (הראשונה תוקם בחיפה) שקיבלה באמצעותנו מענק דרך ארגון האו"ם לאיכות הסביבה, במטרה לבנות מערכת לטיפול באיכות הסביבה בנושא העירוני, 75 אלף דולר, כדי לקבוע אילו תעשיות ניתן למקם והיכן.

א. טרינוב:

בנושא הרעש הגשנו הצעה למשרד התחבורה לחקני רעש סכלי-רכב. ההצעה אושרה, ובקורב ייקבעו תקנות שיגבילו כלי-רכב בכמות הרעש שהם יכולים לפלוט.

עשינו מספר פעולות גם בשטח החינוך וההסברה. אלא שכל החוקים, התקנות והפעולות לא יפתור את הבעיה. כי יש חוקים רבים שאין מקיימים אותם ואין אוכפים אותם. לועתנו שמירת איכות הסביבה היא דרך-חיים; כל אדם מקבל יום-יום החלטות הפוגעות באיכות הסביבה, ועד כה רובנו לא הבאנו זאת בחשבון. הבאנו בחשבון כשקיבלנו החלטות שיקולים כלכליים, טכנולוגיים וחברתיים, אבל לא שיקולים סביבתיים. ועד שייווצר מצב שבעת קבלת החלטות כל אחד יביא בחשבון גם את השיקולים של איכות הסביבה - לא נתקבל על הבעיה. משום כך חייבים מיטב המאמצים להיות מכוונים להחדרת התודעה הזאת.

ב. אליעד:

אני מקבל עלי להיות הטרדן בנושאים אלה, משום שהם נראים לי גורליים לקיומנו.

מר קוברסקי אמר שכל משרד ידאג לשלו. אני סבור שבמקום שיש כמה ראשים - אין למעשה ראש אחד. ועד שלא יקום משרד מיוחד עם שר מיוחד שייאבק נגד כל התופעות הללו - לא נתחיל להתגבר על הבעיה. אני מציע שבמשיך להיאבק גם נגד הנסיון של משרד השיכון להטות על הבנות 70% מכלל הבניה הציבורית במרכז הארץ. כי אחד הגורמים המכריעים מבחינת איכות הסביבה הוא הצפיפות העצומה והריכוז העצום של בניה, של כלי-רכב, של פסולת וביוב באיזור המרכז, בעוד שפיזור אוכלוסין היה מקל גם בשטח של שמירת איכות הסביבה, לפחות ב-50%.

האם יש במועצה הארצית לתכנון ובניה מחשבה של גישה רדיקלית לבעייה של הפסקת החיעוש של מרכז הארץ, שלא לפתח ולא לפתוח תעשיות חדשות במרכז אלא במקומות בהם עדיין יש מרחבים, כדי שנמשוך אליהם אנשים שגם יתיישבו בהם, במקום לדבר על עיר חדשה בחולות ראשל"צ?

הצלחנו לבטל את התכנית של חציבה נוספת ע"י מפעל נשר באיזור פארק הכרמל, הצלחה שיש לזקוף לא במעט לזכותה של ועדת הפנים ושל המועצה הארצית לתכנון. אבל האם יש תכנית להקמת מרכזי ישוב בסביבת החציבה החדשה בגליל, שאליהם יועברו החוצבים והעובדים לגור? והרי אלה אזורים שכיום הם ריקים מאדם. כולנו זוכרים את באר-שבע ואת דימונה, כשאיש לא האמין שאנשים ירצו ללכת לגור בהם. והיום אלה מקומות שמושכים אנשים. העם לא כולו אשם. אבל כשיש לחצים והממשלה נכנעת ללחצים ושטחה על קונצנטוס - החוצאה היא ש-60% מן הבניה הולכים למרכז הארץ.

כשאני נוסע בכבישי הארץ אני רואה בניה על שפת הכביש המרכזי מסש. האם גם בפני הלחצים הללו אין לנו כוח לעמוד? ומה יקרה אם נרצה להרחיב את הכבישים הללו? נדמה לי שיש אפילו חוק המרדד על חובה להרחיק בניה לפחות 50 מטרים משפת הכביש.

אני מבין שתכנית השיכון כבר אושרה, ואני מצטער על שגם אנחנו לא שותפנו בקונצנטוס הזה.

א. הרליץ:
תכנית-החומש של משרד השיכון עדיין לא אושרה.

ב. אליעד:

אני שמח שאנו ערים לנושא זה של איכות הסביבה, שאני רואה בו לא רק בעיה חברתית אלא גם בעיה בטחונית ממדרגה ראשונה, וצריך לתת על כך את מלוא הדעת. ואני מציע למר קוברסקי שלא יתרשם כל-כך מקונצנטוס כשהוא עצמו איבנו שלם עם העניין. משום שבעת הביצוע בשטח בלאו הכי מתברר כמה חזקים כוחות הלחץ, וצריך תמיד בסופו של דבר לסגת. מוטב אפוא להתחיל עם רזרבה מסויימת.

א. הרליץ:

גם אני מודעת לעובדה שזהו נושא חדש. אבל אני חוששת שהצמחנו יותר מדי גורמים, ולא ברור לי איך נהפוך אותם (כולל השירות עצמו) מגופים של יועצים לגופים בעלי שיניים. משום שאנו עם של ביצועיסטים, וזה גם סוד הצלחתנו. והרי הביצועיסטים מתייחסים בדרך כלל בזלזול ליועצים למיניהם, ולדעתי הגיע

א. הרליץ:

הזמן שנעבור מדרג של מחשבה וייעוץ לדרג של ביצוע.

מה יכולה הכנסת לעשות? אילו שינויים חסרות לחוק הקיים, או אילו חוקים חדשים צריך לחוקק, כדי שאפשר יהיה לעשות מה שצריך לעשות?

בענין חיפה למשל ישבו כאן מספר נציגים של העיר, וכולם בכו - וכולם הרימו ידיים. וזה המסוכן שבדבר. וכבר הזכיר מר קוברסקי את "העזים השחורות", שעד שאתה מתחיל לטפל בהן - בינתיים הן נוגסות.

רוב חברי המועצה הארצית מתגייס ע"י שר הפנים. אני מברכת את משרד הפנים על הענין הרב שהוא רואה בתכנון וננושא איכות הסביבה בכלל. אבל נדמה לי שצריך לשתף גם גורמים אחרים, כדי שיקבלו על עצמם יתר אחריות. ואילו בוועדה המחוזית נציגי מסורת אינם חברים כלל.

ח. קוברסקי: נציג מסורת יהיה אחד מארבעת החברים החדשים שיתווספו עכשיו למועצה הארצית.

א. הרליץ: אבל למה לא בוועדות המחוזיות? חייב להיות תיאום בין בנין שיכונים ובנין תעשייה.

ח. קוברסקי: יש להם עכשיו משקיפים בוועדות המחוזיות.

א. הרליץ: עכ"פ, גם כאשר יתמנה מה תהיה סמכותם בוועדות הללו?

ובענין הגופים הוולונטריים - נדמה לי שהנושא הזה של איכות הסביבה לא מעסיק אותם במידה מספקת. אולי משום שיש 2-3 ארגונים שעוסקים בזה בלעדית, ובכך שיחררו את יתר הארגונים מן הנושא. ובכך אני כוללת גם את ההסתדרות, שאני שמחה לשמוע שלאחרונה נרתמה גם היא לענין זה. מכל מקום, חובה להעסיק את הארגונים הוולונטריים הרבה יותר, כדי שיהיו קבוצת-לחץ, כולל הגוף שנקרא "שירות לאזרח" הפועל דווקא במקומות החלשים והפגיעים יותר.

י. גארי: אני רוצה לברך את מר קוברסקי ואת ד"ר מרינוב על סקירותיהם, ובעיקר על הקונצפציה שלהם בדבר הצורך בתכנון-אב ברמה גבוהה, שהוא תנאי בל-יעבור להגנה על איכות הסביבה.

עם זאת, גם אני סבור שדרוש משרד מיוחד שיטפל בהגנה על איכות הסביבה. כי השירות לשמירה על איכות הסביבה הוא שירות של ייעוץ בלבד, ולא פעם מתנהגת הממשלה בניגוד להנחיותיו, ולו אין כוח חוקי לעמוד בפרץ.

אם לא נדאג לביצוע נאות בשטח זה - הרי שבתכנון הטוב ביותר לא עשינו דבר. והחמור במדינה איננו בכך שחסרה מערכת חוקים, אלא בביצוע.

לפני כחודש יצא פס"ד של ביהמ"ש העליון, בו נאמר: "לא אחת קורה, למרבה הצער, שדווקא גופים ציבוריים שצריכים לשמש מופת לאזרחים בשמירת חוקי המדינה נוהגים כגרוועים באזרחים ומשמשים דוגמה רעה להם, בעשותם את החוק פלסטר במצח נחושה. בטלים אחרות, נוהגים בערך לפי הטימרה "חוק צחוק", ומגלגלים את הצחוק עד שהוא מגלגל את הענין לביהמ"ש, וכאן עור סנסיים לטהר את השרץ בק"ן טעמים". ומדובר במקרה זה בחוק שנועד להגן על איכות הסביבה.

יש לנו חוק רשויות נחלים ומעיינות מ-1965, המסמין את שר החקלאות להקים רשות לכל נחל כדי להילחם בזיהומם ולהגן על אחרי הנוף והטבע משתי גדותיו. בחשובה לשאילתה הודה שר החקלאות שעד היום לא הנקטה אף רשות נחל אחת.

משטרה: - בדיון על סקירת שר המשטרה לא יכולנו להימנע מלציין שהמשטרה עושה מעט מאוד לאכיפת החוקים להגנת הסביבה, משום שהנושא הזה עומד במקום אחרון בסדר עדיפויותיה. אנחנו מודעים לבעיה

י. בארי:

של כוח אדם במשטרה ולאמצעיה המוגבלים. אבל עובדה שעל ביצוע החוקים הללו אין מקפידים, ואנו רואים מדי יום כלי-רכב מעשנים בכבישים, והמשטרה נמנעת ככל האפשר מלהתערב כשמוגשת תלונה על רעש וכו'. ואם לא תהיה אכיפת החוק ע"י המשטרה - לא נשיג מה שאנחנו רוצים להשיג.

נושא אחר - תכנון ובניה. בוועדות המחוזיות והמקומות מאושרות תכניות שקשה להאמין שאושרו. לא ייתכן לתת רשיון בניה למגורים ליד מגרש כדורגל, משום שבמוקדם או במאוחר חייבת לחול התנגשות. ואני עד לכך שמקומות חדשים שהוקמו עפ"י תכניות חדשות יצרו מקומות רעש. איך הגענו לכך שסמוך לתחנות-דלק יש בתי-מגורים? אם המקום חשוב לשיכון - צריך לדאוג לכך שלא תהיה בו תחנת דלק. ואם הוא חשוב עבור תחנת דלק - בל יתנו שם רשיונות בניה למגורים. אבל מתברר שתכניות מאושרים, ואז מתחילות הצרות. וכבר סיפרתי כאן פעם על המקרה שמבנה מגורים בעיר מסויימת נהרס, חוקן, ובמקום הוקם בית-דואר - הכל ללא רשיון, ואיש לא פצה פה. וכאן המשרד הממשלתי הוא שעשה את העבירה.

נושא נוסף: תקנים. יש התקדמות בעניין התקנים בדבר רעש מכוניות. אבל השאלה היא מי יאכוף אותם? ומה גם שלא בכל דבר אכן יש תקן, וגם כשנקבע תקן לפליטת מזהמים - אין אפשרות של סדידה, אין אנשים, אין ציוד ואין כסף כדי לסדר את שיעור הפליטה ולאכוף את התקנות. משום כך הוטל הדבר על בעלי המפעלים עצמם - ואחם יכולים לתאר לעצמם כיצד הם ישיגו על כך. ולגבי מזהמים אחרים אין כאמור אפילו תקנים. אין אפשרות להפנות אצבע מאשימה אל גורם מזהם כלשהו.

עד היום אין תקנים בעניין מרחקי-בטיחות שבין תעשיות למבני מגורים.

בשעתו הוקמה ליד משרד התחבורה ועדה לקביעת תקן למיקום תחנות תדלוק. עד היום לא קיבלו המלצות הוועדה תוקף מחייב (גם אם טוענים שוועדות התכנון מתחשבות בהמלצות גם ללא תוקפן המחייב). למה לא יקבלו ההמלצות הללו תוקף של תקנה מחייבת?

גם אני מצטרף לדברים שנאמרו על התכנית לפיזור האוכלוסיה. אם משרד אחד יבקוט מדיניות מסויימת ומשרד שני יבקוט מדיניות סותרת - כאילו לא עשינו דבר. מה עוד שבשנת 1965 החליטה ועדת חשרים לענין פיזור האוכלוסיה להקפיד מכירה והחכרה של קרקעות באיזור החוף, אבל הדבר איננו נשמר. לא מכבר הופיעו לפנינו אנשי חברת "ערים", כשדנו על הקמת העיר החדשה בראשל"צ, וביטלו כעפרא-דארעא את ההחלטה הזאת של הממשלה משנת 1965, ואמרו שצריך להתחשב במציאות, בדחפים קיימים ובחוקיות שאי-אפשר להתגבר עליה. האמנם?

והערה לאספקט הבטחוני של ריכוז אוכלוסיה, בימים אלה של טילים שטוענים שדיוקם איננו רב והם יכולים לפגוע בשטח רחב מטביב למטרה. אי-אפשר גם להתעלם מן הקשר שבין איכות הסביבה וצפיפות האוכלוסיה.

בעיריית ת"א היתה פעם תכנית להקמת סיטי במנשייה. אחת הסיבות לכשלונה היתה בכך שאת ה"סיטי" רצו להקים במנשייה, אבל את בית-המשפט הקימו בצפון, והוא כמובן משך אליו את כל שירותי-העזר. ואח"כ מדברים על "חוקיות" שמושכת צפונה.

היור' י. חמיר: נמשיך בדיון זה באחת הישיבות הבאות.

א. הרליץ: אני מבקשת רק שיירשם שאנשי משרד החקלאות ונציבות המים הוזמנו אף הם לישיבת היום, אבל לא הופיעו.

(2) סדרי עבודתה של הוועדה

היור' י. חמיר: רציתי למסור לחברים שמר וולפגנג בורנה, שהוא הרוח-החיה בארגון הבינפרלמנטרי בענין איכות הסביבה, יבוא לארץ בראשית פברואר, עפ"י יזמתי באמצעות

היו"ר י. תמיר:

הקונגרס היהודי העולמי. (אגב, רצייתי להזכיר ששמעתי כי פיסון כל הפעולות של הגוף הזה הפועל מטעם הארגון הבינפרלמנטרי בשטח איכות הסביבה בא לו מקרן מיוחדת לשמירת איכות הסביבה של אי.בי.אט.). הייתי מבקש מחברי הוועדה שנקבל את סר בורהנה בישיבה או במפגש מיוחד.

אגב, שמעתי שהתכנית שהצעת בשעתו בוועידה הבינפרלמנטרית בדבר הוצאת ביולטיין מיוחד, אם כי בשעתו נדחתה ברוב של 41 נגד 40, נתקבלה בסופו של דבר והוחלט להוציא את הביולטיין למרות הכל.

בזמן האחרון מקשה מזכירות הכנסת על קיום ישיבות של ועדות בת"א. מאחר שסדר-יומנו עמוס - אני מציע שאת ישיבות יום ג' בקדיש בחלקן (עד השעה 10) לחוקים, בתחילה לדיון בחוק ראשי ערים, ולאחר מכן בעבור לעניינים אחרים. כמו-כן אני מציע שנקיים ישיבה בירושלים ביום א' בשעה 1 בצהריים.

(הישיבה ננעלה ב-10.55)